

І.М. Овдієнко

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ВЗАЄМОДІЇ ЗІ ШКІЛЬНОЮ ПСИХОЛОГІЧНОЮ СЛУЖБОЮ

Постановка проблеми. Практичне розв'язання завдань, поставлених перед системою освіти України вимагає належної підготовленості керівників, здатних ефективно здійснювати управління загальноосвітнім закладом у складних умовах сьогодення. Базуючись на сучасних тенденціях переорієнтації освітнього закладу на ідеї послідовної демократизації та гуманізації взаємин усіх учасників педагогічного процесу, управління в системі середньої освіти доцільно також здійснювати на гуманістичних засадах.

Директор школи все більшою мірою стає менеджером, усвідомлена взаємодія якого з іншими учасниками педагогічного процесу, зокрема зі шкільною психологічною службою, має забезпечити їхню активну та скоординовану участь у досягненні мети закладу освіти, що, у свою чергу, вимагає належної підготовленості керівника та психолога до ефективної взаємодії.

У науковій літературі представлено багато досліджень, спрямованих на визначення сутності процесу управління загальноосвітнім навчальним закладом, розкриття його основних функцій (Л.І. Даниленко, Г.В.Єльнікова, В.І.Маслов, Г.Х.Попов та ін.). інтенсивно досліджуються психологічні аспекти взаємодії керівника з підлеглими

(К.О.Абульханова-Славська, М.Й. Боришевський, В.В.Бойко, Ф.Л. Журавльов, В.Г. Ковальов), приділяється велика увага обґрунтуванню моделі та визначенню показників ефективної управлінської діяльності (Н.В. Бахарєва, В.Г. Ковальов), аналізу соціально-психологічних аспектів управлінської діяльності керівників шкіл (Л.М.Карамушка, Н.Л. Коломінський, Л.Е. Орбан-Лембрик, Р.Х.Шакуров) тощо.

Разом з тим виникає проблема більш детального дослідження взаємодії між керівником загальноосвітнього навчального закладу (ЗОНЗ) та шкільною психологічною службою. Отже, враховуючи вищесказане, завданнями нашої роботи визначено такі:

- виявити чинники, що впливають на ефективну взаємодію між керівником загальноосвітнього навчального закладу та психологом;

- проаналізувати складові ефективної взаємодії між учасниками педагогічного процесу (директор – психолог);

- побудувати модель психологічної підготовки керівника ЗОНЗ до ефективної взаємодії зі шкільною психологічною службою.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що

взаємодією керівника ЗОНЗ та психолога є спільна діяльність учасників навчально-виховного процесу, спрямована на підвищення ефективності управління в цілому та яка залежить від системи знань, умінь, особистісних якостей, мотивів та цінностей, що забезпечують належне здійснення педагогічної діяльності [3, 8].

Психологічна підготовленості керівників загальноосвітніх навчальних закладів до ефективної взаємодії зі шкільною психологічною службою виступає як складно організоване психологічне утворення особистості, що містить п'ять взаємопов'язаних компонентів: когнітивний, операційний, особистісний, мотиваційний та ціннісний.

1. Когнітивний компонент психологічної підготовленості до взаємодії між директором загальноосвітнього навчального закладу та психологом включає систему знань, необхідних для ефективної взаємодії. В.І.Маслов та Л.М. Карамушка за кожною функцією діяльності керівника ЗОНЗ та психолога визначають наступний обсяг необхідних знань: а) методологічні та нормативні; б) загальнотеоретичні (психолого-педагогічні) та методичні; в) організаційно-технологічні.

2. Операційний компонент психологічної підготовленості до взаємодії керівника та психологічної служби передбачає наявність комплексу вмінь та навичок,

необхідних для забезпечення ефективного управління закладом. Ці вміння за цільовими ознаками дослідники групують у *діагностико-прогностичні, організаційно-регулятивні та контрольно-коригуючі* (В.І. Бондар, В.І. Маслов).

У широкому розумінні *діагностико-прогностичні вміння* пов'язані зі збиранням, аналізом та систематизацією інформації, визначенням проблем, постановкою цілей, завдань, розробкою стратегічних і тактичних планів, програм дій окремих видів взаємодії.

Організаційно-регулятивні вміння спрямовані на забезпечення реалізації різних планів, програм, створення матеріальних, технічних умов, добір та розстановку кадрів, координацію зусиль усіх учасників навчально-виховного процесу, зокрема шкільної психологічної служби.

Контрольно-коригувальні вміння – це вміння визначати стандарти, норми, критерії та методи оцінювання справ, й відповідно до них вносити необхідні зміни, доповнення, уточнення на підставі обробки наслідків контролю, давати рекомендації щодо покращання роботи [9, 10].

3. Особистісний компонент містить систему особистісних якостей, які забезпечують ефективну взаємодію керівника загальноосвітнього навчального закладу зі шкільним психологом. Якості, які необхідні сучасному директору та психологу для ефективної взаємодії, зазвичай

об'єднують у три групи: професійні, особистісні та ділові [10].

До *професійних* якостей належать: професіоналізм, демократичність і гуманність. *Особистісні* якості включають: високу культуру, повагу та довіру до людей, чесність, уважність, охайність, ввічливість. *Ділові* якості представлені такими характеристиками, як: комунікативність, організованість, принциповість, володіння собою, творчість, відповідальність, співпраця, тактовність, толерантність, здатність до ризику.

Мотиваційний компонент психологічної підготовленості до взаємодії керівника ЗОНЗ та психолога передбачає наявність у них системи мотивів ефективної взаємодії. Можна виділити наступні групи мотивів: соціальні, моральні, естетичні, пізнавальні, творчі, матеріальні та престижні.

До *соціальних* належать такі мотиви: можливість принести користь нашому суспільству; сприйняття розвитку та становленню особистості тощо. *Моральні* мотиви сприяють розумінню належності до певного колективу, можливості брати участь у його діяльності; розвитку духовних здібностей особистості тощо. *Естетичні* мотиви дозволяють відчувати радість та задоволення від взаємодії; вони сприяють усвідомленню краси праці. *Пізнавальні* мотиви дають змогу використовувати власні здібності та постійно самовдосконалюватися. *Творчі* мотиви відкривають

керівникові та психологу широкі можливості для творчості, дають змогу йти на ризик заради успіху.

Матеріальні мотиви допомагають зрозуміти престижність управлінської та психологічної діяльності й полягають у забезпеченні стабільного майбутнього, добре оплачуваній роботі. І нарешті, *престижні* мотиви забезпечують широке підвищення кваліфікації та професійне зростання, розуміння високого престижу управлінської та психологічної діяльності серед друзів, знайомих, інших людей.

Слід зазначити, що в основі психологічної підготовленості керівника ЗОНЗ до взаємодії зі шкільним психологом лежать мотиви різних груп, які повинні взаємодоповнювати один одного. Причому, керівник та психолог самі мають орієнтуватися, які мотиви на сьогодні є пріоритетними, і саме вони мають першочергове значення.

Ціннісний компонент являє собою систему цінностей, які необхідні для психологічної підготовленості до взаємодії керівника загальноосвітнього навчального закладу зі шкільною психологічною службою. До найважливіших цінностей віднесено: сенс життя, добро, красу, справедливість, істину й свободу. Особливо потрібно наголосити на важливості моральних цінностей при взаємодії директора ЗОНЗ та психолога, які зумовлюють його повсякденні вчинки, адже поведінка керівника та психолога повинна бути

орієнтиром для інших учасників навчально-виховного процесу.

Серед моральних якостей назвемо загальні, конкретні й специфічні. До загальних відносяться патріотизм, гуманізм, справедливість; до конкретних — совість, професійна чесність, людяність, принциповість; до специфічних — скромність, відповідальність, щедрість, оптимізм, великодушність.

Отже, на основі викладеного матеріалу можемо представити загальну структуру психологічної підготовленості до взаємодії між керівником загальноосвітнього навчального закладу та шкільною психологічною службою.

Висновки. Отже, потрібно зазначити, що при взаємодії керівника ЗОНЗ із шкільним психологом зазначені компоненти тісно взаємодіють між собою, і тому лише за комплексного їх застосування можна говорити про наявність у

керівника та психолога психологічної готовності до взаємодії, що в цілому забезпечить ефективність навчально-виховного процесу. Іншими словами, представлення якогось одного компонента, наприклад, психолого-педагогічних знань без доповнення його комплексом психолого-педагогічних умінь та навичок, відповідних якостей, мотивів та цінностей не є повним виявом психологічної готовності до взаємодії між директором загальноосвітнього закладу та шкільного психолога й не може повністю забезпечити успішне керівництво закладом. Так само, як наявність лише необхідних для взаємодії якостей без наявності системи психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, ціннісних орієнтацій та мотивів діяльності не може забезпечити успіх в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К.А. Типологический подход к личности профессионала // Психологическое исследование проблемы формирования личности профессионала / Под ред. В.А. Бодрова. – М., 1991. – С. 58-67.

2. Боришевський М.Й., Говорун Т.В. Социально-психологические ожидания как фактор взаимодействия личности и коллектива// Взаимодействие коллектива и личности: Тезисы докладов. – Таллинн, 1979. – С. 142-148.

3. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 424с.

4. Ковалев М.С. Коллектив и социально-психологические проблемы руководства. – М.: Политиздат, 1978. – 279 с.

5. Коваленко А.Б., Корнев М.Н. Соціальна психологія: Підручник. – К., 2006. – 400 с.

6. Коломінський Н.Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект): [Монографія]. – К.: МАУП, 2000. – 286 с.

7. Коломінський Н.Л. Психологічна культура менеджменту та проблеми добору на навчання керівних кадрів освіти.//Потенціал управлінських систем: питання формування і розвитку. – 4.1. – К., 1993. – С. 109-110.
8. Королюк С.В. Управлінська культура керівника школи// Пост методика, 2003. – №5-6. – С.85-88.
9. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: Навчальний посібник. – Тернопіль, Астон, 2007. – 150 с.
10. Мармаза О.І. Реалії та можливості підготовки менеджерів освіти// Управління школою. – 2003. – № 27 (39) – вересень. – С.7-10.
11. Шакуров Р.Х. Социально-психологические основы управления: руководитель и педагогический коллектив. – М.: Просвещение, 1990. – 208 с.

Подано до редакції 12.05.08

РЕЗЮМЕ

Стаття розкриває психологічні особливості процесу взаємодії між керівником загальноосвітнього навчального закладу та шкільною психологічною службою. Визначено модель психологічної підготовки керівника загальноосвітнього навчального закладу до взаємодії зі шкільною психологічною службою.

Ключові слова: психологічна підготовленість, ефективна взаємодія керівника загальноосвітнього навчального закладу та психолога, діагностико-прогностичні вміння, організаційно-регулятивні вміння, контрольно-коригуючі вміння.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются психологические особенности процесса взаимодействия между руководителем общеобразовательного учебного заведения и школьной психологической службой. Определено модель психологической подготовленности руководителя общеобразовательного учебного заведения к взаимодействию с школьной психологической службой.

Ключевые слова: психологическая подготовленность, эффективное взаимодействие руководителя общеобразовательного учебного заведения и психолога, диагностико-прогностические умения, организационно-регулятивные умения, контрольно-корректирующие умения.

SUMMARY

The article analyses some psychological features of interaction

between the school master and the school psychologist. The author elaborates the model of psychological training of the school master for interaction with the school psychologist.

Keywords: effective interaction between the school master and the psychologist; diagnostic, prognostic, organizational, regulative, control and corrective skills